Púchovská kultura v době římské

Jaroslav Novotný, 451848

Klíčová slova: púchovská kultura, doba římská, Kotini, zánik, etnicita

Key words: Púchov culture, Roman Period, Gotini, extinction, ethnicity

Abstract:

The Púchov culture was probably formed by Gotini, a Celtic tribe, in C2 phase of La Tène period. Gotini came from Central Danube region to hilly regions of the Eastern Moravia, the Beskids, Northwest Slovakia, Orava and Liptov regions, because they would like to find there safer settlements. Púchov culture was influenced not only by Celtic culture, but also by Germanic, Dacian, Late-Lusatian and Noricum-Pannonian components. The most significant settlement is a hill-top site at Liptovská Mara - „Havránok". In territory of today's Moravia, the Púchov culture disappears at the end of the La Téne period - except the settlement at Hukvaldy. Decline of the Púchov culture used to be connected with the great expansion of Przeworsk culture. The Púchov culture collapsed at the end of the early Roman period, during the Marcomannic Wars (about 180 AD). At that time the Gotini were relocated to Lower Pannonia. It has been suggested by Roman emperor Marcus Aurelius to punish them because they didn't keep a promise to help the Romans against the Marcomanni.

Púchovská kultura

Púchovskou kulturou nazýváme archeologické projevy tehdejších obyvatel dnešního Liptova, Horního a středního Považí, středního Pohroní a také části Horního Slezska, východní Moravy, jižního Polska a malé enklávy okolo Krakova, jejich hmotnou kulturu a jejich kulturní projevy. Charakteristické je zejména osídlování výšinných až horských poloh, těžba a zpracování železa a vytváření specifické keramiky obsahující hlavně keltské, ale také postlužické, dácké a germánské prvky. Pro celé období púchovské kultury neznáme žádná pohřebiště, pouze ojedinělé hroby z doby římské.

Datace

Púchovská kultura (dále jen PK) se na území Moravy, Slezska a severního Slovenska rozšířila v době laténské, konkrétně ve stupni C2 podle Reineckeho. Na Moravě se poté vyskytuje až do úplného závěru doby laténské. Jediné známé doklady osídlení PK z pozdější doby známe z hradního kopce v obci Hukvaldy. Na Slovensku se PK udržela až do druhé poloviny druhého století, a to hlavně v oblasti Liptova. V absolutních datech se tedy pohybujeme přibližně od roku 180 př. n. l. do poloviny 2. století n. l.

Historie bádání

Jako první vymezil tuto kulturu rakouský vědec Eduard Beninger v roce 1937. Ze současných badatelů se púchovskou kulturou asi nejvíce zabýval Karol Pieta. Díky němu máme převážně z Liptova poměrně solidní povědomí o vývoji PK. Zejména hradiska ve Folkušové a na Liptovské Maře - „Havránku“ patří mezi nejlépe prozkoumaná sídliště PK vůbec. Na území ČR se púchovskou kulturou nikdo významněji nezabýval, snad pouze M. Čižmář. Většinou je však pouze okrajově zmiňována v některých souhrnných pracích (např. Pravěké dějiny Moravy). Nejlépe prozkoumaným sídlištěm na našem území na Moravě je hradisko Požaha u obce Jičina, zkoumané mimo jiné právě M. Čižmářem.

Mezi lety 1999 – 2002 proběhl polsko-český mezinárodní výzkum vedený prof. Chochorowskim, který se zaměřoval na hledání novým lokalit mezi řekami Bečvou a Białou. Objeveno bylo na 150 pravěkých lokalit, čímž bylo prokázáno, že území východní Moravy a Slezska v sobě skrývá dosud neobjevený potenciál.

Významné lokality

Zřejmě nejvýznamnější lokalitou s výskytem púchovské kultury je hradisko Havránok poblíž obce Liptovská Mara. Zde byla mimo jiné doložena ražba mincí. Dalším významným centrem PK s doklady ražby mincí na Slovensku je Folkušová. Zajímavou lokalitou je jistě také Rochovica, kde byl nalezen depot stříbrných mincí z doby laténské a doby římské + 2 bronzové spony římské výroby, a také razidlo na mince.

Z moravských lokalit stojí za zmínku hradisko Požaha u Jičiny, kde byla prokázána rozvinutá železářská produkce stejně jako extrémně vysoký podíl pozůstatků lovné zvěře (až 50%). Dále je třeba zmínit relativně nové nálezy z hradního vrchu v Hukvaldech, které ukazují na možnou existenci osídlení ještě v časné době římské.

První zánikový horizont

Ve stupních D1 – D2 (cca 120 – 0 BC) doby laténské proběhl tzv. 1. zánikový horizont PK. Jedná se o zánik naprosté většiny púchovských hradisek a sídlišť. Dokumentovat jej můžeme například v Považí, kde ze 13 známých hradisek 11 zaniklo a pouze 3 z oněch 11 zaniklých byly později znovu obnoveny. Zajímavým dokladem je také přestavba svatyně na hradisku Havránok (Lipt. Mara) tak, aby se dala zahrnout do zesilněného opevnění.

Na Moravě a ve Slezsku se jedná patrně o úplný zánik PK (výjimku tvoří pouze už zmiňovaný nález z Hukvald). Z DŘ už máme doklady osídlení části východní Moravy przeworskou kulturou, které je tedy připisována zásadní role v zániku PK na Moravě a ve Slezsku.

Změna struktury osídlení

Po 1. zánikovém horizontu lze pozorovat u PK jisté změny v osídlení. Zřejmě nejvýraznějším rysem je využívání menších, hustě osídlených sídlišť. Stará hradiska byla přeměněna v tzv. refugia a byla využívána jen v době nepokojů. Na Moravě už hradiska PK v době římské nebyla využívána, zatímco na Slovensku jejich využívání v menší míře pokračuje.

Druhý zánikový horizont

Definitivní konec PK probíhal v poměrně dlouhém časovém horizontu. První ranou pro ni byla v pol. 1. století n. l. expanze tzv. Vanniova království z jihu a przeworské kultury ze severu. Zánikový horizont v podobě požárem zničených obydlí se zachovalým inventářem na předtím neobývaných hrádcích, spálená fortifikace a výskyt velkého počtu militarií (hl. hrotů šípů). Nejvýznamnější lokalitou reprezentující zánik je opět Liptovská Mara - „Havránok“, dále například Folkušová, Jasenica, Turiec a Rochovica, kde byl nalezen depot 64 stříbrných mincí a 2 bronzových spon v keramické nádobě, což můžeme vykládat jako právě doklad katastrofy, podle jiné teorie by mohlo jít o votivní depot. První varianta je však obecně brána jako pravděpodobnější.

V oblasti Oravy se však PK udržela až do období tzv. markomanských válek, kdy do oblastí osídlených PK pronikali Kvádové. Dalším možným faktorem opuštění svých sídlišť může být výbuch sopky na Novém Zélandu, po kterém došlo k poměrně výraznému ochlazení, a tudíž možné neobyvatelnosti výšinných poloh a stěhování tzv. „horských Keltů“, jak jsou někdy nositelé PK označováni, do klimaticky příznivějších oblastí. Definitivním koncem PK bylo, jak uvádí Cassius Dio, přesídlení do vylidněných oblastí v Dolní Panonii v 70. a 80. letech 2. století n. l., a to kvůli nedodržení slibu římskému císaři, kdy přislíbili pomoc v boji proti Kvádům, kterou nedodrželi.

Etnicita

Horské oblasti Beskyd, Kysuc a okolí Liptova byly v laténu C2 kolonizovány patrně z Podunají, a to konkrétně keltským kmenem Kotinů, kteří patrně asimilovali předchozí postlužické obyvatelstvo. Kotini byli pravděpodobně ovlivněni také blízkostí Dáků a Germánů, zejména pak Kvádů a przeworské kultury, což můžeme vidět na púchovské keramice, která nese sice hlavně keltské znaky, ale také znaky výše zmíněných etnik. Naopak kovové předměty byly nejvíce ovlivněny noricko-pannonskými vlivy. Právě blízkost Germánů mohla způsobit odchod Kotinů do horských oblastí. Že byly vztahy Kotinů, tedy Keltů, a Germánů napjaté, dokazuje vylidněné hraniční pásmo mezi těmito dvěma etniky.

Použitá literatura

Boris, M. – Juroš, L. – Michálek, L. 2000: Pravěké Hukvaldy. Informační zpravodaj ČAS, pobočky pro severní Moravu a Slezsko, 11-19.

Čermáková, E. 2013: Púchovská kultura na Vsetínsku ve světle nových nálezů. Vsetín: Muzeum regionu Valašsko.

Čižmářová, J. 2004: Encyklopedie Keltů na Moravě a ve Slezsku. Praha: Libri.

Jesenský, M. – Majerčíková, D. – Teuerová, E. 2014: Odkaz predkov. Archeológia Kysúc a Těšínska. Čadca: Kysucké muzeum.

Pieta, K. 2008: Keltské osídlení Slovenska. Mladšia doba laténska. ASM Studia XI, Nitra.

Pieta, K. 2009: Untergang von Burgwällen der Púchov-Kultur. *In: V. Salač - J. Bemmann (Hrsg.)*: Mitteleuropa zur Zeit Marbods. Praha-Bonn, 273-284.

Internetové zdroje

http://historyweb.dennikn.sk/clanky/detail/kelti-v-slovenskych-horach#.Vzy1tPmLTIV

http://historyweb.dennikn.sk/clanky/detail/kelti-v-slovenskych-horach-2-cast#.Vzyzg_mLTIX